

Carmelo Dotolo*Cristianesimo e interculturalità. Dialogo, ospitalità, ethos*

– Citadella, Assisi, 2011., str. 170

Živimo u vremenu globalizacije i u povijesti koja svjedoči dinamičnom susretu različitih kultura. Knjiga Carmela Dotola *Cristianesimo e interculturalità. Dialogo, ospitalità, ethos*, želi promišljati upravo o kršćanskoj viziji odnosa između kultura, te odnosa evanđelja i kultura. Nasuprot suvremenom multikulturalizmu, koji sve više pokazuje znakove krize, te često rađa fundamentalizmom i izolacijom kao reakcijom, Dotolo ukazuje na mogućnost plodne međukulturalnosti (interkulturalnosti), koja uvažava razlike i različitosti; drugoga i drugosti.

Knjiga je podijeljena u sedam poglavlja u kojima autor obrađuje pitanje inkulturacije i evangelizacije, temu suvremenoga pluralizma i pluralnosti, doprinos kršćanstva i njegove međukulturalne dimenzije, važnost međukulturalnoga dijaloga i razumijevanja, te donosi obriše teologije međukulturalnosti.

Nije novost, ističe Dotolo, kako kršćanstvo u postmodernom dobu prolazi proces ponovnoga promišljanja vlastitoga identiteta, bilo na teorijskoj razini, bilo u pastoralnoj praksi. Drugačije, naime, ne može ni biti, jer je specifičnost kršćanstva u uvijek novom izricanju novosti evanđelja i Kraljevstva unutar događanja svijeta u kojem živi. Riječ je o zadaći *prevođenja* novosti evanđelja u konkretnu egzistenciju muškaraca i žena koji tragaju za smislom života (str.

15.-16.). Unutar ovakvoga shvaćanja kršćanstva svoju ulogu ima proces inkulturacije, drugim riječim, ucijepljenje evanđelja u kulture.

U suvremenom kontekstu, inkulturacija se nalazi pred izazovom kulturalnoga pluralizma, unutar kojega sve veći značaj ima dimenzija drugosti i različitosti. Pluralizam predstavlja zapravo kulturalno ozračje naših dana i životni kontekst unutar kojega se nalaze različiti etički kriteriji, religiozna uvjerenja i vrijednosti (str. 17.-18.).

Dotolo se osvrće na tri vrste pluralizma: filozofski, kulturalni i religiozni. U središtu navedenih pluralizama mora se nalaziti: osjetljivost za drugoga, otvorenost za različitost, spremnost na dijalog (str. 22.-29.). U tom smislu pluralizam nije apriorno negativan fenomen, ukoliko je utemeljen u legitimnoj pluralnosti koja uključuje drugost i različitost te, kao takav, predstavlja dijaloški i interkulturalni prostor unutar kojega različiti sudionici, u međusobnom suodnosu, tragaju za istinom.

Pluralizam predstavlja mogućnost za proces inkulturacije, jer poziva na uočavanje različitosti i drugosti, kao mogućega prostora za susret i odnos. Prema Dotolu, međutim, pitanje koje se postavlja pred postojanjem filozofskoga, kulturalnoga i religijskoga pluralizma jest sljedeće: postoji li, u mnogostrukosti kulturalnih, filozofskih i religioznih svjetova, kriterij razumijevanja koji sve obvezuje i koji bi mogao biti sposoban za istinu? (str. 30.)

Temeljno uvjerenje, koje stoji u procesu inkulturacije, jest da evanđelje

predstavlja jedinstvenu ponudu smisla za čovjeka i njegovo egzistencijalno traganje, kao i za kulture u kojima čovjek živi i koje predstavljaju dio njegova identiteta (usp. str. 33.-34.). U tom smislu naš autor prepoznaje važnost međukulturalnog dijaloga između evanđelja i kulturâ. Valja naglasiti, međutim, kako prihvaćanje evanđelja od pojedine kulture proizvodi i svojevrsan lom, te preispitivanje postojećih kulturalnih i religioznih simboličkih okvira (str. 36.-38.). U novosti Isusa Krista sadržana je jedinstvena ponuda smisla, koja je u stanju izići u susret temeljnim pitanjima ljudske egzistencije i koja, štoviše, prethodi samim tim pitanjima.

U tom smislu važan je dijalog između evanđelja i kulturâ, dijalog koji će voditi prema preobrazbi kulture, ali i prema obnavljanju temeljnoga kršćanskog iskustva, koje se sastoji u nečuvenom i iznenađujućem prodoru kriterijâ i vrijednosti Kraljevstva Božjega u ljudsku stvarnost (str. 47.). Takav dijalog mora također voditi računao korelaciji evanđeoske poruke s raznovrsnim socijalnim, političkim i ekonomskim situacijama, pozivajući ih na proces razlikovanja i promjene u svjetlu evanđeoskih vrijednosti. (str. 48.) Na koncu, evangelizacija kulturâ mora se usmjeravati na novo oblikovanje zajednicâ, doprinoseći stvaranju kulture koja promiče mir i dobro (str. 49.). U tom će se smislu moći ostvariti međukulturalnost kao stil života i dijaloški pristup pitanjima koji se tiču zajedničkoga suživota.

Donoseći različite definicije kulture, Dotolo ukazuje kako je kultura dina-

mična i povijesna stvarnost, u stalnoj transformaciji i razvoju. Kultura je promjenjiv/raznolik odgovor pojedinca/zajednice na sam život, koji unutar složenosti ljudske egzistencije, postaje način života (str. 57.). Kultura je zapravo projekt života, kojim čovjek odgovara na svoju povijesnu i društvenu situaciju.

Zbog svoje povijesne uvjetovanosti i ograničenosti pojedina kultura ne može biti kriterij i mjera za druge kulture. U tom smislu put prema plodnom susretu kulturâ jest u dijalogu te u otkrivanju drugoga i različitoga, a ne u dominaciji i superiornosti (str. 61.). Središnju važnost stoga ima proces uvažavanja različitosti i drugosti, bez negiranja vlastitih korijena i datosti, ali niti ih apsolutizirajući na etičkoj i teorijskoj razini (str. 62.-63.).

Proces inkulturacije i evangelizacije kulturâ, usvajajući stav razumijevanja i međusobne razmjene, oblikuje se kao međukulturalni dijalog, čija energija može iznjedriti ono presudno kako bi se kulture susretale u duhu komplementarnosti i povezanosti, suradnje i prihvaćanja. Evanđelje u svojoj univerzalnosti i trans-kulturalnosti, otvara prostor za međukulturalni horizont, unutar kojega se mogu na plodan način susretati kulture (str. 68.-69.).

U suvremenoj multikulturalnoj situaciji zahtijeva se priznavanje drugoga, prihvaćanje i dijalog. Međukulturalnost i međukulturalni dijalog nameću se, u tom vidu, kao nezaobilazni moment u izgradnji društva, kulture i svijeta. Međukulturalni dijalog, pak, vodi prema

otkriću drugoga, ne kao prijatnije ili opasnosti, već kao bogatstva za razvoj vlastitoga identiteta, upravo potrebitog različitosti i drugosti. (str. 72.-83.)

Susret s drugom kulturom događaj je koji omogućuje upoznavanje mišljenja i stila života drukčijeg od vlastitog; događaj koji vodi obogaćenju i rastu vlastitoga identiteta. U takvom dijalogu važna je plodna razmjena i reciprocitet, koji omogućuju proširenje vlastitoga kulturalnog horizonta. Međukulturalni dijalog stoga ne ostavlja sudionike dijaloga nepromijenjenim, već upućuje na de-centriranje i proširivanje vlastitoga kulturalnog horizonta (str. 84.-85.).

Doprinos kršćanstva međukulturalnom dijalogu nalazi se u originalnosti evanđeoskoga događaja i poruke, koji imaju univerzalnu dimenziju. Kršćanstvo je u svojoj univerzalnosti otvoreno svakoj kulturi te nosi sa sobom zadaću stvaranja drugačije kulture, koja će znati staviti u središte dostojanstvo i poštivanje prava drugih, osobito onih na rubu: marginaliziranih, siromašnih, potlačenih (str. 88.). Upravo je kršćanstvo religija koja traži slobodu i pravdu za sve, odnosno religija koja u sebi razvija kulturu prepoznavanja drugoga u njegovoj drugačijosti.

Evandjelje se tako kreće u prostoru međukulturalnosti, pozivajući religije i kulture na međusobnu recipročnu otvorenost, u plodnoj napetosti koja vrjednuje traganje za istinom, solidarnošću i ljubavlju. U isto vrijeme, kršćanstvo kao sugovornik različitih kultura i religija, inaugurira nečuveni prostor velikodušnosti i gostoljubivosti prema drugom, različitom, stranom (str. 88.). Kršćanska

se ponuda, dakle, smješta u okvir susreta s drugim, štoviše, kršćanstvo ističe nužnost drugoga i stranoga (str. 91.).

Kulturalna različitost i međukulturalnost vode tako prema demitizaciji vlastite kulture i načina življenja. Međukulturalnost otvara horizonte i predstavlja obogaćenje u otkriću pluralnosti načina i vizija života. Susret s kulturama uči nas da bez drugog zapravo ne možemo postojati, niti bi nas bilo. Spoznaja nužnosti drugoga vodi tako do ponovnoga promišljanja vlastite biografije i identiteta (str. 93.-95.).

U svjetlu kršćanskoga shvaćanja multikulturalnosti, Dotolo ističe važnost i nužnost drugoga i različitoga, osobito kada je *drugi* stran i nepoznat. Kršćanska otvorenost drugomu i stranomu, ima svoje najdublje utemeljenje u stilu života Isusa Krista (str. 102.-103.). Na tragu kršćanske novosti, nezaobilazna je i važnost empatije, odgovornosti, te osjetljivosti u susretu s drugim i za drugoga (str. 95.-103.).

Prema Dotolu, upravo je u suvremenom multikulturalnom kontekstu važno da kršćanstvo iznova oživi i učini djelatnom svoju međukulturalnu dimenziju. Ona se, naime, prema našem autoru, nalazi se samoj u srži i biti kršćanstva (str. 102.). Međukulturalna dimenzija kršćanstva sastoji se u uspostavljanju odnosa među kulturama u kojem će prevladavati stil suživota različitosti, međusobnog prihvaćanja, uvažavanja, poštivanja i dijaloga (str. 104.-105.).

Kršćanstvo, dakle, u svojoj unutarnjoj biti posjeduje međukulturalnu dimen-

ziju kao stil života i kao ponudu, koja može pridonijeti kvaliteti ljudskih traženja političkom, ekonomskom, pravnom i etičkom smislu. U logici uvažavanja i dijaloga s drugim, kršćanstvo se profilira kao partner međukulturalnoga procesa, s proročkom hrabrošću da ukaže na nove antropološke teritorije. Upravo ovdje, prema Dotolu, stoji teološki motiv međukulturalnosti. Susret između evanđelja i kulturâ oslobađa kvalitativnu dimenziju evanđelja u njezinoj originalnosti i transkulturalnosti, otvorenosti svakoj različitosti i drugosti (str. 134.-135.).

Središnja važnost za kršćanstvo i njegovu međukulturalnu dimenziju leži u jedinstvenosti i nečuvenoj novosti Boga koji u Isusu Kristu postaje dio ljudske kulture i povijesti. Njegov stil života i nauk otvaraju mogućnost izgradnje kulture, usmjerene prema oslobađajućem i preobražavajućem odnosu prema drugima, ambijentu, Bogu (str. 137.). Isusov stil, osjetljiv na svakodnevna pitanja i egzistencijalne potrebe drugoga (osobito potlačena, marginaliziranoga, zaobavljena, malena i stranoga), postaje paradigma pristupa stvarnosti, pristupa koji se ostvaruje empatiji i odgovornosti za drugost i drugoga (str. 137.). U svjetlu kršćanske novosti vrijednim postaju slušanje drugoga, sposobnost za suosjećanje, empatija, sposobnost patnje za drugog i s drugim, spremnost na dijeljenje s potrebitima, gostoljubivost i solidarnost; usmjerenost prema posljednjima i marginaliziranima (str. 137.-147.).

U kršćanstvu, u konačnici, suosjećanje, empatija i kenozâ predstavljaju kristološko mjesto međukulturalnosti, ukoliko očituju odgovornost u oblikovanju egzistencije otvorene za drugog. U *postojanju za drugoga*, sve do posvemašnjega darivanja života, Isus predstavlja istinsku revoluciju etičkih, religioznih i kulturalnih okvira, pokazujući nečuvenog Boga, ali i mogući potencijal za svakog čovjeka (str. 140.).

Kršćanstvo i stvarnost Kraljevstva koje Isus objavljuje donose nečuvenu logiku bratstva i solidarnosti prema drugom, stranom i različitom (str. 140.-141.). Dotolov je cilj u ovom radu upravo ukazati na tu nečuvenost i originalnost kršćanske poruke te na njezin međukulturalni potencijal.

U središtu Dotolovih promišljanja u ovoj knjizi, dakle, jest mogućnost međukulturalnog dijaloga i važnost otkrivanja međukulturalne dimenzije kršćanstva. U tom vidu, naš autor ukazuje na temeljnu kršćansku usmjerenost na drugog i različitog, kao subjekta kojemu je usmjerena Božja objava, ali i kao adresata kršćanske poruke u povijesti. U suvremenom multikulturalnom kontekstu, u kojem se susreću različite kulture i stilovi života, kršćanstvo jepozvano iznova okriti svoje mogućnosti. U otvorenosti za drugoga i drugačijeg, različitog i stranog, nalazi se kršćanski doprinos za ispravno i plodonosno oblikovanje multikulturalnih odnosa i zajednički suživot.

Autor i u ovoj knjizi ostaje vjeran svojem dosadašnjem teološkom interesu,

odnosno promišljanju mogućnosti kršćanstva u suvremenom multikulturalnom i plurireligijskom ozračju. Smatramo da je ovo djelo vrijedan doprinosu promicanju dijaloga, suradnje i suživota među kulturama, te u ukazivanju na međukulturalnu mogućnost kršćanstva, u *nečuvnosti* i jedinstvenosti evanđeoskoga događaja.

Davor Vuković

.....
Alain Finkielkraut

L'identité malheureuse

– Stock, Paris, 2013., 229 str.

Postoje knjige koje se pojave baš u pravi trenutak. Jedna takva knjiga, koja je izišla iz tiska prije nekoliko mjeseci, jest knjiga u Hrvatskoj vrlo poznatoga francuskog filozofa Alaina Finkielkrauta pod znakovitom naslovom »*L'identité malheureuse*« – »Nesretni identitet«. Finkielkraut razmatra o francuskoj kulturi, o pitanju identiteta, ali time kao da savršeno opisuje i stanje današnje hrvatske kulture. Ta nevjerojatna sličnost proizlazi ne samo iz činjenice krize kulture na Zapadu, nego i zbog toga što vjerojatno sve »katoličke« zemlje imaju sličnu problematiku s kulturom, a to je rastakanje kulture. Vjerojatno je razlog tomu pripadnost »rimskom duhu«, duhu univerzalnosti, koji na poseban način dolazi u kulturama koje su prožete katoličkim duhom, a koji se onda može na perverznan i pogriješan način izokrenuti u nešto sasvim suprotno, kao što je to danas slučaj: perverzni

kozmpolitizram i univerzalizam. No, vratimo se u Finkielkrautu i pogledajmo kakvu nam sliku današnjeg francuskoga, hrvatskoga, europskoga društva pruža. Istaknut ćemo samo neke zanimljive misli.

1. Temeljna teza cijele knjige glasi da je Europa (mi ćemo koristiti pojam Europa, premda Finkielkraut uglavnom promišlja francusku kulturu) traumatizirana prošlošću, strahom od ideologija, vizija, ideja kao takvih, od zajedničkih vrjednota. Stoga u prvom poglavlju knjige francuski mislilac ističe da se u današnjoj europskoj kulturi zajedno živi, ali se više ne živi *zajednički*. (str. 38.) Svatko živi prema svojim uvjerenjima, navikama, puštajući drugoga na miru. Bratstvo više ne postoji, ostala je samo borba za preživljavanje, »struggle for life«. U tom smislu danas više ne postoji ni laičko društvo, ono je samo sebe laiciziralo. Naime, laičko društvo počivalo je na ideji štovanja velikih djela i osoba duha, kojima se ono uvijek iznova nadahnjivalo. To pak više prestaje biti mjerodavno te se pod tim vidom može govoriti o laicizaciji laičnosti. (str. 45.) Posebno to dolazi do izražaja u ophođenju prema prošlosti. Živimo u nekoj vrsti tiranije sadašnjosti. Ona svime diktira, cijelom kulturom. Čovjek se više ne može distancirati od sadašnjosti i od njezine prisile. (str. 49.)

2. Ta prisila sadašnjosti, kojoj će se kasnije Finkielkraut vratiti, potiskuje ideju galantnosti, uglađenosti. Ulomak o galantnosti jedan je najljepših tekstova u cijeloj knjizi. Naime, galantnost se u negdašnjem društvu odnosila na opho-